

235; (3) 816 4,88; (4) 591 138; (5) 296g 1,180,207; (6) 464g ny rk. 4,446; (7) 160 1906/23: 3312,3342; (8) 943 4,1916,533; (9) 287 72; 289 342; (10) 464p 232; (11) 162 1/6 1938; (12) 73 44,96; (13) 160 1906/23: 877; (14) 464g 6,2,476; (15) 74 153; (16) 74 256; (17) 74 176; (18) 160 1903/3 B; (19) 74 211; (20) 74 34; (21) 74 62; (22) 74 59; (23) 74 310.

En ræv tøjret i stalden skulle med sin stank holde rotterne borte (1802; 1), de blev søgt fordrævet med en rævebenrad lagt hvor de havde deres gang (2). En pind smurt med rævefedt samler alle stuens lopper (Fyn; 3). ¹

Står en plov ude julenat forretter ræven sin nødtørft på den og gør den ubrugelig (SSlesvig; 4).

Møder fiskeren en ræv får han ingen fangst (Horns h., Hjørring a.; 5). Drøm om ræve varsler, at man møder falskhed (6). Klør det under fodsålerne er en ræv på sporet af én (Grønland; 7).

Havde en kvinde spredt løgn og sladder blev hun i Odense straffet med at stå med et åg om halsen, en klemtende klokke på hovedet og en rævehale ned ad ryggen (1829; 8); en pige, som fik et »uægte« barn, skulle i Hornbæk løbe spidsrod med en rævehale bundet på sig (9).

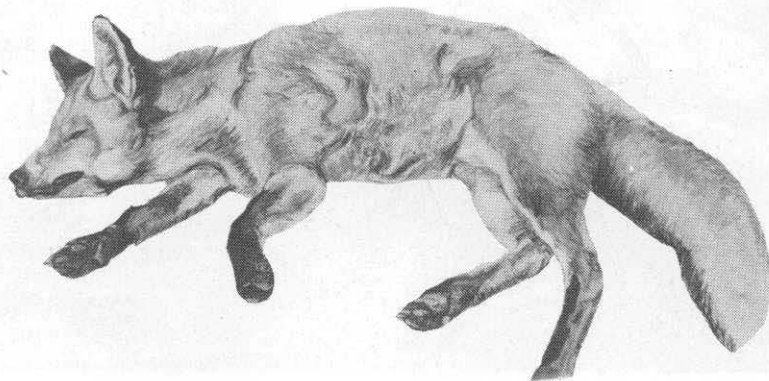
Tog den mejende høstkarl smallere skår end en død ræv kunne slæbes deri kostede det ham en pot brændevin (10). Når det sidste stykke af kornmarken skulle mejes råbte man: Nu skal vi fange ræven! – Nu jager vi ræven ud! eller Pas på ræven og fang ham! – i SSlesvig blev en dreng gerne narret til at stå parat med en pose ved enden af det sidste skår (11), sml. hare s. 117.

Man skræmte uartige børn: ræven kommer og ta'r dig! (Mors, Salling, Vendsyssel; 12), kan du nu tie stille, ellers kommer ræven efter dig! (SSlesvig, Øjylland, Skodborg h., Vendsyssel; 13).

Om sommeren hed det, at storken var kommet

.) Rævefedt gnides på frugttrøestammer mod harebid (497 1844, 384).

Overfor: Rævemøg anbragt ved en smertende tand skulle få den til at sprænges og dulme tandpinen. Maleri af Carl Bloch, 1875. Til højre: Ræv. Koloreret tegning af Johannes Larsen, 1902.

med det nyfødte barn, men om vinteren havde ræven bragt det fra Flensborg fjord (14).

Gåder: på hvilken side skyder de en ræv? (på den lādne); hvornår er en ræv en ræv? (når der er én, ellers ræve); hvad lighed er der mellem en pigejæger og en ræv? (de tager begge gåsen om halsen); hvorfor vender ræven sig når hunden er efter den? (ræven har ikke øjne i nakken); hvad går ræven efter om vinteren? (sin hule) (15).

LITTERATUR: (1) 418 95; (2) 464f tb. 1,39; (3) 534b 17; (4) 160 1906/43: 3305; (5) 160 1906/23: 1185 (1957); (6) 170 1930,143; (7) 547 78; (8) 13b 26; (9) 160 1906/46: 12; (10) 534b 11; (11) 160 1906/30: 81; 1906/43: 137,173,443 m.fl.; 17b 35; 794 8,40; 255 7,1934,10 sml. 10,1957,144; 170 1954,183f; (12) 212c 3,112; (13) 423; (14) 160 1906/23: 3296 (1935); (15) 212c 3,113 sml. 794 9,2,222; 464n 160,181f,221,228f.

LEGE

Der kendes mange rævelege, remser og børnesange om ræven; nogle eksempler:

Lege ræv: et barn skjulte sig og var ræven, de andre børn gik og samlede græs mens de sagde »Gudskelov, der er ingen ræv i skoven«, ræven løb frem og tog én, derefter en til, som skulle blive og passe rævens bo mens den første hjalp ræven, o.s.v., indtil alle var fanget (1).

Sno kyllinger: børnene tog fat i hinanden og dannede en lang kæde, én skulle være ræv, og man sang to gange »Jeg snor mine kyllinger en tre gange for en høg, for en gøg, for en kukkukuk« hvorefter hele kæden løb hen og hilste på ræven: Er ræven hjemme? – Nej, han er ude i skoven – Hvad er han dér efter? – Hente brænde – Hvad skal det brænde være til? – Til at varme vand med – Hvad skal det vand være til? – Til at slibe knive i – Hvad skal de knive være til? – Til at skære

hovedet af alle kongens høns med – Hvor får du alle de høns fra? – Nogle fra præsten og nogle fra degnen og nogle fra dig! – Ræven fo'r nu ind og snappede så mange »kyllinger« han kunne overkomme, de tilbageblevne dannede igen kæde og begyndte legen forfra, de indfangne kyllinger var med til at indfange de øvrige, og det gentoges til hele hønseflokken var fanget, den sidst indfangne skulle være ræv næste gang (NVSjælland; 2).

Have ræven inde: en karl iførte sig en lådden skindpels med vrangen udad, bar en rævehale og kravlede på alle fire ind ad døren, i stuen havde karle og piger stillet sig skiftevis bag hinanden, karlen kravlede mellem deres ben og snappede efter dem, det gav anledning til megen morskab (3).

Andre lege: Ræven og kyllingerne, Ræven og gæsene, Ræven og hønsene, Tælle gæs hjem, Strække ræv, Fange i rævesaks, Trække rævetavl (en tavle-

leg), Grine ad ræven, Spænde ræven for harven, Ræven går over isen, Ligge død Mikkel (4).

I fastelavnen skød man efter »ræven« med løst krudt. En person løb omkring med en rævehale og »stjal« æg og høns, som blev afleveret til manden, der kørte bagefter fastelavnsrytterne; til sidst lod ræven, som om den blev ramt, han faldt og blev båret væk på en stige (SVSjælland; 5).

LITTERATUR: (1) 464i 243; (2) 279 147f; (3) 464i 208; (4) 464i 186,219,245-48,273,278,285f, 333,517,528,611,613,626; 794 4,95 og 5,127; 858 284; 534b 13f; 212c 2,589; (5) 160 1906/43: 433, 448.

FABLER, SKÆMTESAGN, EVENTYR

Rævebogen (1555 oversat første gang fra tysk til dansk) er en samling klassiske og nyere fabler om

Børn leger »ræv og kyllinger« på Enghave Plads. Maleri af Peter Hansen, 1907-08. Statens Museum for Kunst.

»Ræven og hanen«. Illustration fra Fr. Schaldemose: Fabler for Ungdommen, 1852.

bl.a. ræven, der narrer eller skader andre dyr; dens kilder kan føres tilbage til 1100-t (1).

Af den lange række fabler om ræven optegnet her i landet kan som eksempler gengives:

Hanen stod og galede ved bondens port, ræven kom forbi og spurgte, om den ligesom dens far kunne gale med lukkede øjne. Idet hanen gjorde det, snuppede ræven den og løb ind i skoven for at æde den. »Du er jo en hedning«, sagde hanen. Ræven ville vide hvorfor. »Jo, for du spiser uden først at bede bordbøn«. Ræven foldede poterne, og straks fløj hanen op i et træ. Ræven lagde sig ved træet og prøvede at lokke den ned, men hanen svarede, at det turde den ikke, for nu så den, at der kom en jæger ind i skoven. Så flygtede ræven (2).

En ræv, som så månen spejle sig i en brønd og troede det var en ost, satte sig i den ene brøndspand og faldt ned i vandet. Næste morgen kom ulven forbi, kiggede ned i brønden og fik øje på ræven. »Hvad foretager du dig dernede?« – »Å, jeg sidder og æder en ost« – »Kan jeg få en bid med?« – »Ja, du skal bare sætte dig i den anden spand«. – Ulven, som var den tungeste, mødte ræven halvvejs nede og spurgte, hvordan det gik. »Jo, det går fint, det er én ned og én op«. Ulven måtte blive i brønden indtil der kom folk og fangede den.

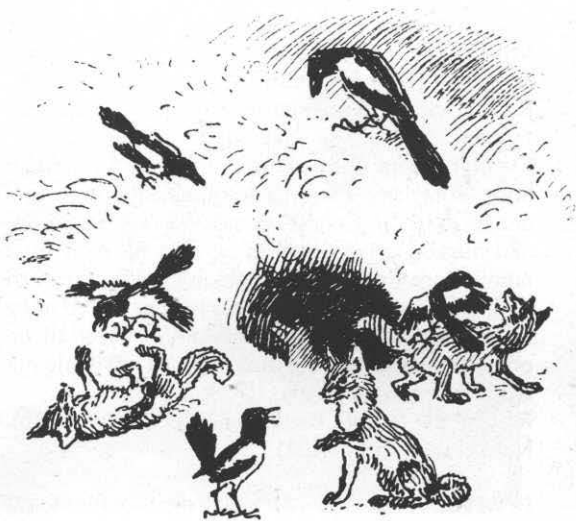
Ravnen havde rede i en trætop og ræven sin hule ved træets fod. Ræven overtalte ravnen til at flytte ungerne ned i hulen, hvor han åd dem. Ravnen hævned sig med at fortælle en klog hund, hvor ræven boede. Hunden kunne ikke komme ind i hulen og lagde sig som død udenfor. Ravnen bildte ræven ind, at det var et fedt får, men idet den ville tage det for hunden op og bed ræven ihjel (3) sml. egn s. 63f.

Fabler: Ræven og de røde hunde (4), Ræven og ulven, Mikkel rævs frokost, Mikkel rævs endeligt

(5), Ræven og haren, Ræven og katten (6), Ræven og storken som gæst, Ræven og skaden, Ræven og soen, Rævens lopper, Rævenes strid, Rævens pels, Rævens gode hjælp, Den ufor nøjelige ræv, Mikkels uheld, Ræven som gjorde mandtal, Pandekagen og ræven (7), Ræven og egernet (8), Rævens davre (9), Ræven og lusene (10), Ræven og tornebusken (11).

Dengang dyrenes drægtighedstid skulle fastsættes og turen kom til ræv og hoppe, kunne de selv vælge. Den lumske ræv sagde til hoppen »hvad vil du helst, gå det korte korte år eller den lange lange måned?« Hoppen var godtroende nok til at vælge det korte år og har siden måttet gå med føl i et år

Illustration af Niels Skovgaard til »Mikkel Ræv og Klavs Skade« i Axel Olrik: Danske Sagn og Æventyr, 1928.

på nær en måned, mens ræven kun er drægtig en måned. I en anden version spørger ræven, om hoppen vil gå »seks lange lange uger eller det lille lille bitte år«. April blev i Jylland kaldt »rævens måned«; man stilede gerne efter at hopperne fik føl omkring 1. april, og den måned hørte ræven til, for da går den drægtig. April blev også kaldt »den lange måned«, dagene blev længere og man sagde, at hoppen havde de elleve korte måneder, ræven den lange måned (12).

160 1901/30: 451 (1884); 794 5,158; (3) jf. 464j 29-52; 534b 15-24; (4) 283 72-74; (5) 283b 118-21; (6) 283c 219f; (7) 464j 34-37,41-43,48,50,52, 226f; (8) 464q 21f; (9) 794 7,196-98; (10) 524 1964, 776; (11) 859b upag.; (12) 464 6,1883,269 og 8, 375; 464g 6.2,252; (13) 131 15,125f,150f; (14) 794 2,193-98; 7 209f; 12 68-72; (15) 464i93f; sml. 725 594-97; 464e 95; 534b 14-18; (16) 837 16,1939-40,68; (17) 464b 361f; (18) 552 3-7; (19) 464 5,120; (20) 464k 2,77-80; (21) 131 1f; sml. 534b 21.

Den snu ræv driver gæk med jægerne. Fra lille tegneserie i Wisbechs Almanak 1862 med titlen »En dag i Mikkel's liv«.

Skæmtesagn og -viser: Ræven og ulven, Hvordan Mikkel ræv kom ynkeligt af dage (13), Rævens arvegods (14), Hvordan ræven fik navn (15), Ræveviser om den Augustenborgske hertug (16).

Eventyr: fra en fattig mands kone lokker ræven en høne, som lægger æg for hvert skridt, og en gris der for hver fjert ryster en side flæsk af sig; manden hugger rævens hale af og finder i dens hule mange gode ting (17); gartnerensøn hjælpes af ræv til at få prinsessen, da han hugger rævens hoved af og holder det hen til halen forvandles dyret til en prins (SSlesvig; 18); det ønskes, at en rævehale må gro ud af en piges pande (19).

Ræven på fangst, Ræven der blev narret (20), Mikkel rævs frokost (21).

LITTERATUR: (1) 474 3,404 og 14,616-18; (2)

ORDSPROG, MUNDHELD, TALEMÅDER

Den fattige må hjælpe til at fange ræven, den rige praler med bælgens [skindet]; din ræv bider ikke mine gæs = din svig rammer ikke mig; man skal ikke tage [mod] råd af rævebælge, eller: man skal tage råd om det end kom fra rævebælgen; ris er bedre end rævesvans (rævens hale symboliserede smiger); ræven giver ravnene råd (alle Peder Syv 1682-88).

Rumpen bærer vidne nok om ræven; man kender ræven på rumpen (Peder Syv), også ræven kendes på en eneste klo (1), det er ikke altid på kuløren man kender ræven (NSjælland; 2).

Gamle ræve, gamle rænker; selv om ræven er snedig så sælges dog lige så mange rævebælge som æselhuder (Peder Syv), ræven er nok klog/snu, men der bliver alligevel solgt flere rævebælge end

æselskind (3); ræven er snu, men mere snu den som fanger ham (1); ræven er sjælden rådvild (Vendsyssel; 4); en ræv har mere end et hul til sin grav (5), det er en dårlig ræv, som kun har én udgang.

Den som har oksens styrke fattes ofte rævens snildhed (Møn 1735; 1); rævene taber gerne i den ene ende, hvad de vinder i den anden (1).

Hvo ræven tror bliver sikkert sveget; det er svært at pløje med ræve, de vil ikke gå ret i furen, eller:

de vil så nødig i furen (Peder Syv), hvem der pløjer med ræve får krogede furer (6).

Tro ikke, at en ræv bliver nonne (Peder Syv); ræven bukker kun for gærdet (eller en gård) når den vil ind i haven (7); ræven gør ikke æg i et støvleskift, – æg i nælder (8); det er ikke hver dag ræven får hønsesteg (9); når ræven er bange for ulven glemmer den at gå på lammejagt (1); det er ikke for ræveunger at komme i storkerede (Åbenrå; 10) sml. frø bd. 1; solen i sønden og vinden i nord, det

To ræveunger på mark. BIOFOTO/Bjarne Jensen.

